

Jedan oblik društvene nediscipline na selu

Dilić Edhem, Tatarac Slobodan

Društvenu nedisciplinu u najširem smislu možemo odrediti kao nepri-
državanje osnovnih pravila ponašanja koja omogućuju normalno odvijanje
odnosa među ljudima u jednoj organiziranoj zajednici.* Pri tome posebno
mjesto zauzima kriminalitet kao najneposredniji oblik nepridržavanja tak-
vih pravila. Predmet našeg napisa bit će ispitivanje krivičnog djela spreča-
vanja službene osobe u vršenju službene radnje (čl. 289. Krivičnog zakonika)
na seoskom području. U zakonskom smislu ovo krivično djelo se sastoji
u sprečavanju službene osobe u vršenju službene radnje iz njene nadležnosti
silom ili prijetnjom da će se neposredno upotrijebiti sila, ili u prinuđivanju
na isti način službene osobe na vršenje službene radnje.¹ S aspekta dru-
štvene nediscipline ovo krivično djelo ima višestruki značaj. Njime se remeti
održavanje javnog reda, onemogućuje izvršavanje zakonitih odluka državnih
organa, sprečavaju se ti organi u vršenju svojih redovitih poslova i konačno,
narušavaju se principi solidarnosti i povezanosti u užim zajednicama. U
odnosu na isto krivično djelo izvršeno u gradu sprečavanje službene osobe
u vršenju službene radnje na seoskom području karakteriziraju kako spe-
cifični pojavnici tako i faktori koji ga uvjetuju. Zbog toga ćemo u toku
izlaganja, gdje god je to opravdano, uspoređivati krivična djela na ova dva
područja, tim više što po mnogim svojim karakteristikama sprečavanje
službene osobe na selu ukazuje u izvjesnoj mjeri i na opće razlike krimina-
liteta na selu u odnosu na gradski kriminalitet.

Ispitivanje smo prostorno ograničili na područje okružnih sudova Kar-
lovac, Sisak, Varaždin i Zagreb,² a vremenski na period 1960—1962. god.
U ovim granicama obuhvatili smo sve pravomoćno presuđene predmete o
krivičnim djelima iz člana 289 KZ na seoskom području, tako da ukupna

* Ovaj rad predstavlja, u stvari, produžetak ispitivanja čiji su rezultati objavljeni u monografiji br. 6 Ureda za kriminološka ispitivanja RSUP SRH: »Sprečavanje službenog lica u vršenju službene radnje«, Zagreb, 1964.

¹ Samo se u jednom od analiziranih djela radilo o prinuđivanju na službenu radnju, a sva ostala djela su se odnosila na sprečavanje.

² Sudska podjela na području okružnih sudova uvijek se ne poklapa sa teritorijalnom podjelom na kotareve. I prije i poslije 1962. godine, kada je broj kotareva u SRH sveden na 9, bilo je ukupno 14 okružnih sudova. Međutim, za područja okružnog suda Zagreb, Varaždin i Sisak može se reći da su gotovo jednaka odgovarajućim područjima kotareva, dok na području kotara Karlovac djeluje okružni sud u Karlovcu i okružni sud u Gospiću.

masa krivičnih djela iznosi 80, a osuđenih osoba 132. Ova isključiva orijentiranost na sudske spise, kao osnovne izvore podataka, dovodi do određenih poteškoća pri iznalaženju uzroka ove kriminalne aktivnosti. Potpuno sagledavanje uzroka kriminalne djelatnosti zahtijeva, naime, poznavanje cjelovite društvene situacije u kojoj je živio učinilac prije izvršenja krivičnog djela, pod čime se obično podrazumijevaju bio-psiho-socijalna interakcija u životnom razvoju i određenoj situaciji s jedne, i opće ekonomske, socijalne i kulturne prilike uže regionalne zajednice, lokalni normativi i način komuniciranja među ljudima s druge strane. Sudski spisi često u ovom pravcu nemaju odgovarajućih podataka. Zbog toga ćemo se u traženju uzroka ove kriminalne djelatnosti u selu, a u vezi s tim i u određivanju preventivnih mjera, ograničiti samo na neke činioce čiji je utjecaj očigledan i neposredniji. Unatoč ovih ograda, smatramo da su mnogi kvantitativni i drugi pokazatelji, koje iznosimo, ilustrativni u smislu otkrivanja tendencija i specifičnosti krivičnog djela i njegovih učinilaca na seoskim područjima.

I

Kako je predmet našeg ispitivanja posebna vrsta kriminalne aktivnosti — sprečavanje službene osobe u vršenju službene radnje, potrebno je prije svega vidjeti povodom čega dolazi do intervencije službene osobe. Odgovor na to pitanje ujedno će ukazati i na osnovna fenomenološka obilježja tog krivičnog djela, o čemu će kasnije biti više riječi.

Tabela 1

Karakter službene radnje prilikom čijeg je izvršenja napadnuta službena osoba prema okružnim sudovima

	Zagreb	Varaždin	Karlovac	Sisak	Ukupno
					(u %)
održavanje javnog reda	10,0	10,0	11,1	33,3	13,8
postupanje u sudskim sporovima i izvršavanju sudskih odluka	33,3	45,0	44,5	16,7	36,2
izvršenje upravnih rješenja	20,0	20,0	27,8	25,0	22,5
postupanje nakon izvršenih krivičnih djela ili prekršaja	23,3	20,0	11,1	16,7	18,8
ostalo	13,4	5,0	5,5	8,3	8,7
Ukupno:	100	100	100	100	100

Nešto više od jedne trećine krivičnih djela otpada na sprečavanje službene osobe pri poduzimanju radnji u vezi sudskih sporova i njihovih izvršenja. Obično se radi o uređenju međa, diobnim raspravama, uviđaju u parničnom postupku ili uvođenju u posjed.

Sprečavanje službenih osoba kod izvršenja upravnih rješenja odnosilo se uglavnom na neispunjenje poreskih obaveza, suprotstavljanja kastraciji stoke i sl.

Učinioci krivičnih djela i prekršaja na selu napadaju često službenu osobu prilikom njihovog zaticanja na izvršenju krivičnog djela ili prekršaja, privođenju ili uzimanju podataka. U pravilu su to izvršioi krivičnih djela šumske krađe, nezakonitog lova i ribolova, kao i saobraćajnih prekršaja.

Napadi na organe javnog reda su na selu, za razliku od grada, relativno rjeđi. No, oni i ovdje zadržavaju svoju osnovnu karakteristiku. U gotovo svim slučajevima to su izgredi pijanih osoba na mjestima za točenje alkohola ili u njihovoj neposrednoj bilizini.

Karakter poduzete službene radnje iz tabele 1 i službeno svojstvo napadnute osobe u uskoj su vezi, jer je prema zakonskoj formulaciji čl. 289 KZ potrebno da službena osoba poduzme radnju iz okvira svojih ovlaštenja.

Visoki postotak napada na milicionare na seoskom području Siska praćen je čestim udruživanjem i alkoholiziranošću učinilaca. Nešto veći broj napada na upravne, odnosno sudske službenike javlja se na području Zagreba, odnosno Varaždina i Siska.

U grupi sprečavanja milicionara i drugih službenih osoba pri zajedničkom poduzimanju službene radnje, milicionari su u 41,7% slučajeva napadnuti prilikom asistiranja upravnim organima. Ostali slučajevi se odnose na

Tabela 2

Oštećena osoba krivičnim djelom iz čl. 289 KZ prema područjima okružnih sudova (u %)

	Zagreb	Varaždin	Karlovac	Sisak	Ukupno
milicionari	30,0	25,0	22,2	41,7	28,7
milicionari i druge službene osobe	13,4	15,0	16,6	16,7	15,0
upravni službenici	26,6	15,0	16,6	16,7	20,0
lugari	10,0	—	11,1	8,3	7,6
suci i sudski izvr. organi	20,0	45,0	33,5	8,3	27,4
službenici JŽ	—	—	—	8,3	1,3
Ukupno:	100	100	100	100	100

pružanje pomoći sucima i sudskim izvršnim organima (41,6%) i ostalim službenim osobama (16,7%).

Kako se pozadina kriminalnog ponašanja ne može odvojiti od svojih javnih oblika, neophodno je potrebno da se učinilac i popratne manifestacije krivičnog djela posmatraju u njihovoj prostornoj i vremenskoj povezanosti i uslovljenosti. Iz razloga preglednosti na ovom ćemo mjestu, prije analize učinilaca, razmotriti mjesto, vrijeme i način izvršenja krivičnog djela, kao i udruživanje izvršilaca.

a) Za razliku od krivičnih djela iz čl. 289 KZ na gradskom području, koja se najčešće vrše na mjestima za točenje alkohola i javnim površinama (32,2% odnosno 24,1%), na selu se ona pretežno događaju blizu kuće i okućnice učinioca.

Tabela 3

Mjesto izvršenja krivičnog djela iz čl. 289 KZ prema području okružnih sudova (u %)

	Zagreb	Varaždin	Karlovac	Sisak	Ukupno
gostionice i druga mjesta za točenje alkohola	10,1	15,0	11,1	41,7	16,3
kuća i okućnica izvršioca	60,0	55,0	50,0	50,0	55,0
cesta	10,0	10,0	16,8	—	10,0
njiva, vinograd i sl. izvršioca	10,0	20,0	5,5	—	10,0
šuma	3,4	—	11,1	—	3,7
ostalo	6,5	—	5,5	8,3	5,0
Ukupno:	100	100	100	100	100

Iznimku od pravila da se krivično djelo sprečavanja na selu obično vrši u kući ili na zemljišnom posjedu učinioca čini područje Siska. Ovdje preovlađuju djela izvršena na mjestima za točenje alkohola, što i odgovara osnovnoj karakteristici krivičnog djela na ovom području — u većini slučajeva radilo se je o intervenciji organa javnog reda (usp. tabelu 1).

b) S obzirom na kontinuirano postupanje službenih osoba tokom cijele godine, sezonske varijacije ne pokazuju većih odstupanja.

	Broj	%
proljeće	19	23,8
ljetno	24	30,0
jesen	21	26,2
zima	16	20,0

Sat izvršenja krivičnog djela u neposrednoj je vezi s karakterom poduzete službene radnje. Pošto preovlađuju intervencije u imovinskim sporovima, kao i u izvršavanju sudskih odluka i upravnih rješenja, djela se prema očekivanju češće vrše u prijepodnevnim satima. Tako je u vremenu od 8 do 12 sati izvršeno 26,2% svih djela. Istovremeno na gradskom području na prvo mjesto dolazi vremenska grupa 16—20 sati (26,8%).

c) Način izvršenja krivičnog djela, uz recidivizam i udruživanje, predstavlja važan indikator o društvenoj opasnosti učinilaca krivičnog djela sprečavanja službene osobe u vršenju službene radnje.

Na teže oblike sprečavanja otpada 70,5% slučajeva.³ Naročito je to karakteristično za područje Karlovca gdje su gotovo svi slučajevi napada na službenu osobu imali teži oblik. Po zastupljenosti težih oblika sprečavanja ostala seoska područja svrstana su slijedećim redom: Varaždin (79,3%), Sisak (63,6%) i Zagreb (54,1%).

³ Pod težim oblicima krivičnog djela sprečavanja službene osobe smatraju se djela izvršena uvredom ili zlostavljanjem, nanošenjem lake tjelesne povrede ili prijetnjom oružja (čl. 289 stav 2 KZ). Iako naša analiza ne obuhvaća krivična djela iz 1963. god. važno je ovdje istaći da je novelom Krivičnog zakonika te godine predviđen kvalificirani oblik sprečavanja službene osobe pri vršenju njene dužnosti čuvanja javnog reda, hvatanja učinilaca krivičnog djela ili čuvanja osobe lišene slobode.

Tabela 4

Način i sredstvo izvršenja krivičnog djela

(u %)

	Zagreb	Varaždin	Karlovac	Sisak	Ukupno
prijetnja	27,1	10,4	—	—	12,1
vrijeđanje	16,6	20,6	39,4	13,7	22,6
fizički napad	20,8	13,8	21,2	36,4	22,0
prijetnja vatrenim oružjem	2,1	—	9,1	9,1	4,5
prijetnja i napad hladnim oružjem	29,2	34,5	24,2	31,8	29,6
prijetnja ili napad tupotvrdim predmetom	2,1	13,8	6,1	4,5	6,1
ostalo	2,1	6,9	—	4,5	3,1
Ukupno:	100	100	100	100	100

Uspoređivanjem starosnih grupa učinilaca i načina izvršenja dobili smo sljedeće podatke:

Tabela 5

Starost učinilaca i način izvršenja krivičnog djela

(u %)

Starost	prijetnja	vrijeđanje	fizički napad	prijetnja ili napad oružjem	prijetnja ili napad tupotvrdim predmetom	ostalo	Ukupno
18—21	12,5	—	50,0	25,0	12,5	—	100
22—25	7,1	21,4	21,4	35,8	—	14,3	100
26—30	—	16,7	33,3	40,0	6,7	3,3	100
31—40	10,0	36,7	23,3	23,3	6,7	—	100
41—50	15,4	30,8	11,5	30,8	7,7	3,8	100
51—60	21,4	7,2	14,3	57,1	—	—	100
61—	40,0	20,0	—	30,0	10,0	—	100

Dok grupa najmlađih učinilaca obično vrši sprečavanje službene osobe fizičkim napadom, većina ostalih, posebno onih starijih, pribjegava prijetnji ili napadu hladnim oružjem (noževi, sjekire i sl.).

U težim oblicima sprečavanja najzastupljenije su starosne grupe 25—30 i 50—60 godina (za 1,6 odnosno 1,2⁰/₀ više nego u ukupnoj masi učinilaca). Istovremeno starosne grupe 18—21 i 30—40 godina manje učestvuju u težim oblicima sprečavanja nego u ukupnoj populaciji osuđenih (1,8 odnosno 1,0⁰/₀).

Ovdje je posebno interesantan podatak koji ukazuje na osjetnu agresivnost žena učinilaca, nezavisno od toga da li djelo vrše individualno ili udruženo. Od ukupnog broja djela izvršenih od strane žena, čak 86,6⁰/₀ spadalo je u teže oblike sprečavanja.

d) Na analiziranim seoskim područjima krivično djelo je u 45% slučajeva izvršeno od dva ili više učinilaca (dva učinioca 61,0%, tri učinioca 36,2% i šest učinilaca 2,8% svih udruživanja).

	% udruženih djela
Zagreb	50,0
Varaždin	35,0
Karlovac	39,8
Sisak	58,4

Za razliku od grada gdje se pretežno udružuju pijane osobe pri zajedničkim izgređima, na selu se udruživanje obično temelji na bračnoj vezi i srodstvu po krvi i tazbini. Tako je od ukupnog broja krivičnih djela izvršenih udruženo na selu na ovaj temelj udruživanja otpalo 64% (najčešće bračni drugovi, 19,4%).

Agresivnost užih obiteljskih grupacija posebno je karakteristična za seosko područje Varaždina (85,6% svih udruživanja). Na području Karlovca i Siska ono iznosi 71,5%, a Zagreba 46,7%.

Obično se smatra da je udruživanje učinilaca krivičnih djela praćeno i njegovim težim oblicima. Analiza naših podataka potvrđuje ovo mišljenje, jer je od ukupnog broja krivičnih djela izvršenih udruženo 77,8% imalo kvalificirani vid (čl. 289 stav 2 KZ).

II

U ispitivanjem obuhvaćenom periodu od tri godine na područjima okružnih sudova Karlovac, Sisak, Varaždin i Zagreb za izvršenje ovog krivičnog djela pravomoćno je osuđeno 288 učinilaca. Među njima su 132 osobe izvršile djelo na seoskom području. Prema tome, izvršioци krivičnog djela sprečavanja službene osobe u vršenju službene radnje na seoskom području sačinjavaju nešto manje od polovice, odnosno 45,8% svih osuđenih osoba za ovo djelo. No, odnos između broja osuđenih osoba na gradskom i seoskom području nije svugdje ravnomjeran; okružni sud u Zagrebu ima relativno najmanje osuđenih izvršilaca ovog djela na selu, a okružni sud u Karlovcu relativno najviše.

Tabela 6

Učešće izvršilaca krivičnog djela sprečavanja službene osobe u vršenju službene radnje na seoskom području u ukupnom broju osuđenih za ovo djelo

Okružni sud	Broj izvršilaca djela na seoskom području	Procenat izvršilaca u ukupnom broju osuđenih za isto djelo
Karlovac	33	77,0
Sisak	22	58,0
Varaždin	29	51,0
Zagreb	48	31,5
Ukupno:	132	45,8

Izvršioци ovog krivičnog djela na seoskom području u pravilu su nastanjeni u mjestu izvršenja djela. Od ukupno 132 osuđene osobe 76⁰/₀ rođeno je i stalno živi u istom selu, 5⁰/₀ se doselilo prije tačno neutvrđenog vremena, 6⁰/₀ je izvršilo krivično djelo u mjestu svoga zaposlenja, a 13⁰/₀ se u to vrijeme nalazilo u posjeti rodbini ili na zabavi u susjednom selu. Dok je od 156 učinilaca ovog djela u gradu 123 trajno ili privremeno doselilo sa seoskog područja, za izvršioce na selu može se reći da se u daleko najvećem broju slučajeva regrutiraju iz autohtonog dijela stanovništva uz neznatno učešće novodoseljenog stanovništva, tako da negativni učinci migracija ovdje praktički ne dolaze do izražaja.

U gradu je sprečavanje službene osobe u vršenju službene radnje skoro u potpunosti muški delikt; u toku tri godine bilo je samo 8 učinilaca ženskog spola, što iznosi približno 6⁰/₀ učešća u ukupnoj masi osuđenih osoba. Nasuprot tome, na selu ima čak 22,7% osuđenih osoba ženskog spola. Pri tome je u pojedinim sudskim okruzima učešće žena još i više (Varaždin 34,5⁰/₀, Karlovac 24,3⁰/₀). Od 30 osuđenih žena za djela izvršena na selu u 12 slučajeva radi se o ženama koje su izvršile krivično djelo uz svoje bračne drugove zemljoradnike u kući ili na njivi. Žene su se dosta često udruživale i s drugim članovima obitelji, a same su istupale samo kada na poljoprivrednom domaćinstvu nije bilo muških članova, pa su one imale ulogu domaćina kuće. Slučajevi napada ženskih osoba na službenike koji vrše dužnost čuvanja javnog reda, u selu se, prema očekivanju, nisu susretali.

Učinioci krivičnog djela u gradu se često regrutiraju među mladim osobama; 59,5⁰/₀ osuđenih je do zaključno 30 godina starosti. Istovremeno se među učiniocima ovog djela na selu u ovoj skupini nalazi 39,5⁰/₀ osoba, 44⁰/₀ su stari između 31 i 50 godina, a 16,5⁰/₀ imaju 51 i više godina starosti. Na seoskom području okružnog suda u Zagrebu ima čak 25⁰/₀ učinilaca iznad 50 godina starosti.

Osobe obuhvaćene ispitivanjem pretežno su oženjene odnosno udate. Oženjenih ima ukupno 102, neoženjnih (neudatih) 24, samo je jedan razveden, troje su udovci i, konačno, jedan par učinilaca djela živio je u konkubinatu.

Ovakva spolna, starosna i statusna struktura (oženjeni—neoženjeni) izvršilaca ovog krivičnog djela indicira neke zaključke. Naime, poznato je da sa sela odlazi pretežno mlađi a ostaje stariji kontingent stanovništva. Također se više iseljavaju muškarci nego žene. Osim toga, mnogo mlađe radne snage s posjeda se zaposlilo u nepoljoprivrednim djelatnostima (seljaci—radnici) i tek djelomično je vezano uz posjed. Na posjedu se kao aktivna radna snaga sve više angažiraju žene i starci, pa se, prema tome, i u većini prilika ekspoziraju kao voditelji gospodarstva. Kako se proces senilizacije i feminizacije našeg sela i dalje odvija, interesatno bi bilo pratiti kvalitativne promjene delikta s obzirom na ove populacione komponente.

Zanimljiva je struktura ovih delikventa s obzirom na školsku spremu. Podatke o tome dajemo u tabeli 7.

Nivo obrazovanja osuđenih vrlo je nizak. Bez ikakve škole (nepismenih i tzv. samouka, tj. onih koji se znaju samo potpisati) zajedno s osuđenim koji nisu uspjeli završiti 4 razreda osnovne škole i u statistikama se također vode kao osobe bez škole ima čak 28⁰/₀. Istovremeno, izuzmu li se pojedini osuđeni sa završenom školom učenika u privredi, učinilaca ovog djela s nešto

većim obrazovanjem, tj. završenom osmogodišnjom školom ima samo 3,1%. I bez uspoređivanja s drugim statističkim podacima može se reći da ispitivana grupa ima nezadovoljavajuće obrazovanje, koje vrlo vjerojatno doprinosi grubom reagiranju na postupak službenih osoba.

Tabela 7

Školska sprema izvršilaca krivičnog djela na seoskom području

	Broj učinilaca	%
bez škole	21	15,9
nepotpuna 4 razr. osnovne škole	16	12,1
4 razreda osnovne škole	79	59,8
8 razreda osnovne škole	4	3,1
škola učenika u privredi ili završen zanat	12	9,1
Ukupno	132	100

Grupiranje učinilaca krivičnog djela po zanimanju možemo izvršiti ovako:

zemljoradnici	90
nekvalificirani radnici	23
kvalificirani radnici	12
službenici	3
obrtnici	3
bez zanimanja	1

Od 23 nekvalificirana radnika 11 posjeduje i obrađuje vlastitu zemlju. Isto se može reći i za jednog službenika, jednog kvalificiranog radnika i sva tri obrtnika. Prema tome, 12,1% ukupnog broja osuđenih bavi se istovremeno i zemljoradnjom i nekim drugim zanimanjem (seljaci-radnici). Među zemljoradnicima nalazi se 7 osoba koje nemaju vlastitu imovinu već rade na posjedu svojih rođaka (4 u Zagrebu, 2 u Sisku i jedan u Karlovcu). Na području okružnog suda Karlovac 7 osuđenih osoba ima samo plaću, odnosno osobni dohodak iz radnog odnosa, u Sisku je bilo 5 takvih osoba, u Varaždinu 3, a u Zagrebu 10. Jedan izvršilac krivičnog djela bio je osoba bez ikakvog zanimanja (skitnica). Iz toga proizlazi, da se kod 99 osuđenih osoba može utvrđivati veličina zemljišnog posjeda. Ostali su imali prihode samo iz radnog odnosa i to u pravilu niske.

Tabela 8

Veličina zemljišnog posjeda osuđenih osoba

(u jutrima)

Veličina posjeda	Karlovac	Sisak	Varaždin	Zagreb	Ukupno
do 2	3	—	7	9	19
preko 2 do 5	7	3	17	14	41
preko 5 do 10	3	12	1	8	24
preko 10 do 15	7	—	—	1	8
preko 15	5	—	—	2	7
Ukupno:	25	15	25	34	99

Za upoznavanje imovinskih prilika potrebni su, pored podataka o veličini zemljišnog posjeda, i pokazatelji o karakteru i strukturi poljoprivredne proizvodnje, blizini tržišta, razvijenosti saobraćaja i sl., kao i o broju članova domaćinstava. Međutim, u sudske spise uvijek se ne unose sve ove činjenice, pa ćemo moći sa sigurnošću govoriti samo o veličini zemljišnog posjeda. Osnovni je zaključak iz tabele 8 da učinioci ovog djela žive na malim zemljišnim posjedima. Kod 60% ovih osoba imovina ne prelazi 5 jutara zemlje. U varaždinskom okrugu samo jedan učinilac krivičnog djela ima preko 5 jutara zemlje, a istovremeno u Varaždinu i Zagrebu ima vrlo mnogo zemljišnih posjeda veličine do 2 jutra.

Do sprečavanja službene osobe u vršenju službene radnje na gradskom području vrlo često dolazi kada je učinilac u alkoholiziranom stanju; za 63,5% osoba utvrđeno je da su djelo izvršile pod utjecajem alkohola. Na selu ovaj procenat iznosi samo 25,8%. No situacija nije jednaka u svim okruzima: u Sisku je čak 50% učinilaca izvršilo djelo u alkoholiziranom stanju, u Karlovcu 24,2%, u Varaždinu 24,1%, a na seoskom području okružnog suda u Zagrebu samo 16,7%.

Učešće ranije osuđivanih osoba je među učiniocima djela na selu samo nešto niže nego u gradu — u gradu je 34% svih osuđenih već ranije kažnjavano pravomoćnom presudom, a na selu ovaj broj iznosi 31%, što znači da je svaki treći počinitelj sprečavanja službene osobe u vršenju službene radnje već ranije dolazio u sukob sa zakonom i da je pravomoćno suđen. Na selu su ranije jedanput suđene 24 osobe, dva puta 5, tri puta 7 osoba, trojica su suđena čak četiri puta, jedan pet puta, a jedan i sedam puta. Struktura ranijih osuda na selu i gradu se međusobno razlikuje, što upućuje i na razliku u svojstvima kriminaliteta u gradu, odnosno na selu. Na gradskom području se 26,2% ranije izvršenih krivičnih djela odnosi na lake i teške tjelesne povrede, a 35% na krađe i teške krađe. Selo pokazuje sasvim drugačiju sliku: na lake i teške tjelesne povrede odnosi se 33,7% djela, a krađe i teške krađe buhvaćaju samo 22,5%. Daljih 11% djela sačinjavaju uvreda i kleveta, oštećenje tuđe stvari i sprečavanje službene osobe u vršenju radnje s jedne strane, te nedozvoljena trgovina i šumska krađa u 8% slučajeva s druge, a ostala krivična djela se samo pojedinačno javljaju.

III

Kriminalitet predstavlja složenu društvenu pojavu na čiji nastanak i pojavne oblike djeluju mnogobrojne okolnosti, egzogene i endogene prirode. Intenzitet djelovanja ovih okolnosti u svakom konkretnom slučaju je različit, posredniji ili neposredniji, tako da se u krajnjoj liniji određena kriminalna aktivnost može uprošteno smatrati rezultantom ovih utjecaja. Njeno potpuno sagledavanje zahtijevalo bi ispitivanje svih ovih utjecaja.

Mi ćemo se, međutim, kod određivanja okolnosti koje utječu na pojavu krivičnog djela sprečavanja službene osobe u vršenju službene radnje, tim više što ga posmatramo kao vid društvene nediscipline na selu, ograničiti samo na neke od njih.

Krivično djelo sprečavanja službene osobe sadrži sve karakteristike nasilničkog delikta, tako da se ono unatoč promjenama materijalnog života

i društvenih odnosa javlja kao izraz uobičajenog reagiranja socijalno neadaptiranog pojedinca u jednoj još uvijek zaostaloj društvenoj ekonomskoj sredini. U tom pravcu ovako nasilničko postupanje učinilaca u uvjetima jačanja prava i dužnosti građanina, razvijanja mehanizma za zaštitu tih prava kao i dosljednog pridržavanja principa zakonitosti u radu službenih osoba, pokazuje se kao relikv prošlosti koji je u direktnoj suprotnosti s potrebom društvene discipline, u čijem prihvaćanju svijest čovjeka treba da bude odlučujući faktor.

Podaci o recidivizmu učinilaca krivičnog djela sprečavanja ukazuju na njihovu karakterističnu kriminalnu prošlost. Na nasilničke delikte (lake i teške tjelesne povrede) otpada 33,7% svih djela izvršenih u povratu. Ako tome dodamo krivična djela oštećenja tuđe stvari (4%), uvrede i klevete (4%) i sprečavanja službene osobe u vršenju službene radnje (3%) u povratu, vidjet ćemo da su učinioci krivičnog djela sprečavanja izrazito skloni agresivnim ekscesima. Ova sklonost nasilnom rješavanju sporova povezana s narušenim susjedskim odnosima ima važno mjesto u etiologiji kriminaliteta na selu. Ispitivanje ubojstava u Hrvatskoj u razdoblju 1946—1955. godine pokazalo je da je na grupu ubojstva motiviranih promjenom susjedskih odnosa na selu otpao najveći broj slučajeva (15,8%). Pri tome je 39,5% ubojstava ovog motiva izvršeno zbog narušavanja međusobnih odnosa uslijed neriješenih pitanja imovinskog karaktera.⁴ Sličnu situaciju nalazimo i kod krivičnog djela sprečavanja službene osobe, jer je 36,2% sprečavanja uslijedilo pri intervenciji sudskih organa u imovinskim sporovima ili njihovim izvršenjima.⁵

Iako je broj alkoholiziranih učinilaca na selu manji nego u gradu, to još uvijek ne umanjuje značaj alkohola kao kriminogenog faktora, pogotovo ako uvažimo razlike koje postoje između ove vrste kriminalne aktivnosti u gradu i na selu. Kriminogeno djelovanje alkohola došlo je do posebnog izražaja u slučajevima sprečavanja organa javnog reda. Na kraju treba spomenuti da je od ukupnog broja izvršenih krivičnih djela od strane alkoholiziranih učinilaca 61,8% spadalo u grupu težih oblika sprečavanja.

IV

Nastojimo li pronaći metode efikasnog suzbijanja ove društvene negativne pojave moramo poći od prethodnog izlaganja o okolnostima koje pogoduju njenom nastajanju.

U toku ispitivanja ustanovili smo nizak kulturni i obrazovni nivo izvršilaca djela; 28% ovih ljudi nema niti završenu četvorogodišnju osnovnu školu. Podizanje kulturnog nivoa, iako ne povlači za sobom i reduciranje svih oblika kriminaliteta, često dovodi do smanjivanja onih vidova kriminalnog ponašanja koji imaju nasilničke karakteristike.

⁴ Krivična djela lišenja života na području NR Hrvatske (1946—1955), Zbirka kriminoloških studija 2, Ured za kriminološka ispitivanja RSUP NR Hrvatske, Zagreb, 1959, str. 25—29. i 236—237.

⁵ Posebno je pitanje, koje zahtijeva šire ispitivanje, u kojoj mjeri sam mehanizam sudskog postupka i njegovo dugo trajanje u uvjetima pretežnog broja malih posjeda doprinosi ovoj pojavi.

Od velikog je značaja i formiranje takvog javnog mnijenja na selu koje će se uvijek suprotstavljati krivičnim djelima. Od ukupno 80 djela samo je u 9 slučajeva registrirano da je neko sa strane u bilo kom obliku pružio pomoć službenoj osobi. I pored toga što je ponekad sama priroda mjesta na kome se događa djelo, takva, da će teško doći do podrške službenoj osobi, npr. kada se učinilac nađe sam sa službenom osobom u svojoj kući, ipak su u većini slučajeva osobe iz okoline okrivljenog mogle intervenirati bilo uvjerenjem, bilo odlučnim negodovanjem.

Ograničenje ove pojave može se postići i rješavanjem susjedskih odnosa na selu. Pri tome treba pokloniti veću pažnju mirovnim vijećima koja su u nekim kotarima pokazala značajne rezultate. Ova vijeća ne djeluju prisilom kao sudovi, već nastoje da uvjerenjem i traženjem obostrano prihvatljivih rješenja dovedu zavađene stranke do pomirenja.

Na strani službenih osoba, naravno, stoji obaveza da svoju aktivnost provode taktično, kako bi se izbjegli nepotrebni sukobi. No iz ispitivanja se vidi da postoji izvjesna, čak i prilična brojna kategorija osoba, kod kojih iskustvo iz ranijih sukoba sa zakonom i kažnjavanja govori, da se prema njima može uspjeh postići samo odlučnom intervencijom. U pogledu osoba koje vrše djela pod utjecajem alkohola, a takvih na pojedinim područjima ima u znatnom broju, predstoji opća aktivnost borbe protiv alkoholizma, s tim da i Krivični zakonik predviđa mogućnost primjene posebnih mjera.

* *
*

Suprotstavljanje službenim licima, kad ova vrše službenu dužnost, predstavlja ozbiljno krivično djelo. U procesu jačanja prava građana, a istovremeno sve većim osjećajem dužnosti i odgovornosti prema zajednici, takva krivična djela predstavljaju direktnu i grubu negaciju osnovne društvene discipline. Posebno to može vrijediti za krivična djela sprečavanja službene osobe izvršena na seoskim područjima gdje je međusobno poznavanje i usmjerenost ljudi jednih na druge još uvijek jako, a sam mehanizam mirnog rješavanja imovinskih sporova lakše provediv nego u urbanim sredinama. Do sada su ispitivanja ovakvih pojava na seoskom području nedostajala, pa zbog toga smatramo potrebnim da se svi koji proučavaju društvene odnose na selu upoznaju i s ovom vrstom kriminaliteta.

Summary

A FORM OF SOCIAL UNDUTYFULNESS IN VILLAGES

This article deals with the forms of social undutyfulness in villages, namely the criminal act manifesting itself in preventing an official person from performing an official act (art. 289 of CC). This criminal act perturbs the maintenance of public order, unables the state organs to carry out legal verdicts and finally disrupts the principles of solidarity and interactions in local communities.

Before all, the data on criminal offences and their performers are presented. Then the authors analyse the character of the official act when, in the course of its execution, the official persons were attacked, furthermore the place, time and way of performing a criminal act, the function of official person being attacked, personality, social rank and previous criminal records of offenders, alcoholism and basic characteristics of criminal acts committed in groups.

Presenting some factors that actually stimulate this kind of crime in villages, the authors particularly stressed the fact that very often its commitment is accompanied by violence, possibly as an expression of usual reactions of socially maladjusted individuals living still in relative backward social and economic communities. Among other factors the authors mentioned unregulated neighbourhood relations and relatively large number of recidivists and habitual drinkers among offenders.

Prevention activity should be directed to the improvement of the educational and cultural standard of the population, because it, as a rule, results in the decrease of all forms of crimes, especially those followed by violence. The creation of such public opinion in villages that would resist criminal phenomena is also of great importance. In that respect the authors attach an important function and role to the s. c. arbitrary committees already established in many villages as unofficial organs of villagers.

Though the number of this kind of criminal acts, is relatively small, the authors expressed their opinion that the study of this and other similar forms of social misbehaviour is necessary and useful for the fullier understanding of social processes going on in villages.

Резюме

ОДИН ИЗ ВИДОВ ОБЩЕСТВЕННОЙ НЕДИСЦИПЛИНИРОВАННОСТИ В ДЕРЕВНЕ

Предметом настоящей статьи являются виды общественной недисциплинированности в деревне, которые проявляются через уголовное преступление препятствования служебным лицам выполнять свои обязанности (статья 289 УК). Такими уголовными преступлениями нарушается сохранение общественного порядка, они делают невозможным выполнение законных постановлений государственных органов, воспрепятствуют этим органам выполнять свои дела и нарушают принципы солидарности и связи в более узких общностях. Исследование ограничено на данные районных судов в городах Карловаце, Сисаке, Вараждине и Загребе, а охватывает период с 1960 по 1962 год.

В статье, во-первых, даются данные о уголовных преступлениях и о их виновниках, а затем отдельно проводится анализ характера служебного акта, при выполнении которого и произошло уголовное преступление, место преступления, время и способ каким оно сделано; затем приводятся данные о тех лицах, над которыми уголовные преступления совершены.

Именуя некоторые факторы, которые благоприятствуют появлению уголовных преступлений в деревне, автор особенно указывает на насильнические характеристики преступлений, что является привычным реагированием социально не адаптированного индивида во всё-ещё отсталой общественной и экономической среде. Кроме того, на основе этих уголовных преступлений можно судить о неналаженных соседских отношениях, о большом числе рецидивистов и об алкоголиках среди виновников уголовных преступлений.

Предварительные мероприятия должны опираться на поднятие культурного уровня населения, что главным образом, приводит к уменьшению числа такого типа уголовных преступлений, имеющих насильническую характеристику. Очень важно ещё формировать такое общественное мнение в деревне, которое всегда было бы против виновников уголовных преступлений. И в конце, нужно большее внимание уделить междусоседским отношениям. В этом деле могут определённую роль сыграть примирительные камеры, которые уже существуют в больших деревнях.

Хотя число таких уголовных преступлений небольшое, авторы считают, что изучение подобных форм общественной недисциплинированности необходимо, так как это поможет получить более цельную картину социальных процессов в деревне.